

*Kronotorparparet
Albin Westberg, f.
1900, med hustrun
Hanna, f. 1906.
Han har deltagit i
fackligt och kom-
munalt arbete.*

Kronotorpet Solbacken, Solberg.

Detta torp ligger inne i Solberg och innehas nu av skogsarbetaren Allan Öberg, som friköpt fastigheten.

Den förste, som bröt upp torpet, år 1901, var en lapp, som hette Boman, död i mitten av 1950-talet. Torpet innehades sedan av kyrkvaktmästare Erik Vågberg, d. 1949, och sedan av busschaufför Petrus Persson. Den siste innehavaren före Allan Öberg var Karl Persson, som hade fastigheten som hyreslägenhet.

Kronotorparbyn Bränna.

Denna by, som är öde sedan ett antal år, ligger c:a fem kilometer nordväst om Solberg.

Kronotorparparet Hanna och Albin Westberg, vilka sedan år 1962 bor i egen gård i Solberg, har mycket att berätta om åren som kronotorpare i Bränna. Han är född år 1900 och hon år 1906.

Hannas far Elias Blomberg flyttade år 1912 med sin familj från Solberg till Bränna, där han fått ett kronotorp utstakat och även timrat upp en liten stuga om ett rum och kök. Fru Hanna berättar, att de första åren var det särskilt fattigt för nybyggarfamiljen särskilt med tanke på att det tog sin tid, innan odlingarna började ge skörd. Odlingsarbetet skedde f.ö. på kvällar och långt in på nätterna, då fadern var i skogsarbete under dagarna. Hon erinrar sig hur besvärligt det var med skolgången i Solberg, dit hon och hennes syster Karin dagligen gick de fem

kilometrarna på en obanad skogsstig i regn, snö och ruskväder. Som tioåring blev hon barnpiga i Solberg, och den riktiga pigplatsen tog hon vid 13 års ålder med en månadslön av 15:- kronor, vilken sedermera steg till 25:- kronor. År 1926 gifte hon sig med grannpojken Albin Westberg. Dennes far J. August Westberg, d. 1926, hade även börjat som kronotorpare i Bränna år 1912. Detta torp blev efter giftermålet Hannas och Albin Westbergs hem under 46 år.

Efter Elias Blombergs död år 1932 övertogs hans kronotorp av hustrun Sigrid Blomberg och sedan av äldste sonen Jonas Blomberg, vilken i slutet av 1950-talet flyttade till Lunne, Solberg.

Den tredje kronotorparen i Bränna var Daniel Blomberg, en broder till nämnde Elias Blomberg. Efterträdare till Daniel Blomberg blev Tage Sjödin, som i sin tur efterträddes av Henry Hagelberg, som sedermera flyttade till Bredbyn.

Åren i Bränna var fyllda av oavbrutet slit för Hanna och Albin Westberg, han i skogsarbete och odlingsarbete och hon i hemmet med allt vad detta innebar – skötsel av fyra barn och en fosterdotter, skötsel av kreatur, vedhuggning, snöskottning etc. I köket låg hela familjen och vid besök av t.ex. revirets tjänstemän fick dessa residera i den för tillfället uppvärmda kammaren! I den lilla stugan bodde de till 1952, då domänverket uppförde ett modernt Ytonghus. En stor händelse i byns historia var det, då byn fick elström år 1948.

Tyvärr råkade fru Hanna ut för en bilolycka år 1958, vilket medförde, att hon i fortsättningen ej kunde sköta om kreaturen i ladugården. Och bestämmelserna var sådana, att kronotorparna måste ha ladugård och kreatur för att få behålla arrendet. Makarna nödgades därför att lämna torpet i Bränna år 1962 efter många decenniers arbete, och för allt slit fick de som avträdesersättning 6.000:- kronor från domänverket. Det fina huset i Bränna revs för gott av domänverket år 1974, och byn är nu helt öde.

Albin Westberg berättar vidare, att de hade två kor jämte ungnöt. Odlingen bestod av två ha fast mark och en icke odlingsbar myr. Oftast tilldelades kronotorparna myrmark, som trots ihärdigt arbete i anletes svett och möda med spade och flåhacka gav ringa utbyte. Därför nödgades han som andra skörda en del hö på utslätter. Han for under sina verksamma år i skogen vida omkring, delvis som förman på kronans domäner. Därtill var han under 22 år en kommunal förtroendeman och även flitigt engagerad inom det fackliga för sin kår, dvs inom Skogsarbetarförbundet och Kronotorparförbundet (SKKF). Han är fortfarande snabb i replikväxlingen byggd på många års duster med makthavarna.

Vid författarens besök i hemmet i Solberg syntes de hårda åren som kronotorpare ej ha tagit musten ur dessa trevliga människor. Nu sysslar Albin med hemslöjd av god klass, ty han har god blick för naturella

föremål, som han tillvaratar och av dem gör fina skålar, kosor, djur- och människoavbildningar etc. Som den store naturälskare han är, grämer det honom hur skogarna skövlas och ersätts av väldiga kalytor. Det vill man gärna ge honom rätt i. Det grämer även makarna, att deras idoga arbete under närmare ett halvt sekel bedömdes så ringa vid avträdes-synen, att Albin ställer den frågan til sig själv: »Vad har vårt liv som kronotorpare varit värt?»

Kronotorparbyn Tjälby även kallad Eliasmyren.

Denna by med sina fem kronotorp ligger c:a tre km från Tjäl i övre Anundsjö socken. 71-årige Fridolf Zakrisson, som är god berättare har torpens historia på sina fem fingrar. Ur de rikhaltiga uppgifterna har författaren vaskat fram följande historik:

1. Fadern Zakarias Eriksson från Tjäl, f. 1873, d. 1938, bröt med hjälp av hustrun Anna född Olofsson från Degersjö, f. 1882, d. 1958, upp ett kronotorp från ris och rot år 1912. De odlade upp c:a 1,5 hektar av den svårarbetade marken och kunde med hjälp av hö från utslätter föda två kor och ungnöt. Efter faderns frånfalle övertog sonen Fridolf Zakrisson kronotorpet. Sedan år 1977 hyr han fastigheten av kronan för 600:- kronor per år, men med underhållet av gården synes kronan ha ringa intresse. Han har även fyra syskon.
Under sina verksamma år sysslade Fridolf Zakrisson med alla förekommande skogsarbeten inklusiva bäckflottning. Ofta fick han liksom sina grannar ligga i skogskojor, då det inte fanns arbete nära hemmet. Åren 1945 till 1956 skaffade han sig häst och körde timmer. Reumatism och dålig rygg har blivit följderna av ett helt livs arbete.
2. På ett annat ställe i byn bröt Sven Eriksson, f. 1885, d. 1958, upp ett kronotorp. Hans hustru var Kristina från byn Sjöo, f. 1870, d. 1958. Torpet övertogs av Yngve Eriksson från Tjälby, gift med Edla, en dotter till kronotorparen Jonas Axel Jonsson, »Stor Jonas« kallad. År 1949 flyttade denna familj till Brandtjäl, där familjefadern dog år 1973. Torpet hade inlösts av kronan, som lade ner det.
3. Jakob Eriksson från Tjäl, f. 1885, d. 15/12 1969 bröt omkring 1920 upp ett kronotorp i byn. Hustrun hette Beda, f. 1887, d. 1/3 1970. Hon var syster till Zakarias Eriksson. Två söner och en dotter bor nu kvar i en kronans hyreslägenhet.
4. Ett annat kronotorp bröts upp i byn av Jonas Axel Jonsson från Tåsjo, »kallad Stor Jonas«, f. 1880, d. 1932. Hustrun hette Martina Gavelin, f. 1885, d. 1945. Hon var från Mossaträsk. Deras son Arvid Jonsson, f. 1908, övertog torpet efter föräldrarna och bor nu som pensionär i Solberg. Kronotorpet arrenderas nu av Klas Gunnar

Karl Viströms kronotorp i Högtjärn. Byn är nedlagt, men fem hus finns ännu kvar i byn.

Momark från Eskilstuna, som driver torpet som jordbruk med två kor, getter och häst. Kanske startar han en getfarm, numera en rätt vanlig företeelse.

5. Erik Eriksson, f. 1879, d. 1966, en broder till den förut nämnde Jakob Eriksson, började bryta upp sitt torp c:a 1917. Sönerna 68-åriga Albin Grenvall och 70-åriga Jonas Eriksson har nu köpt husen av kronan och arrenderar tomten.

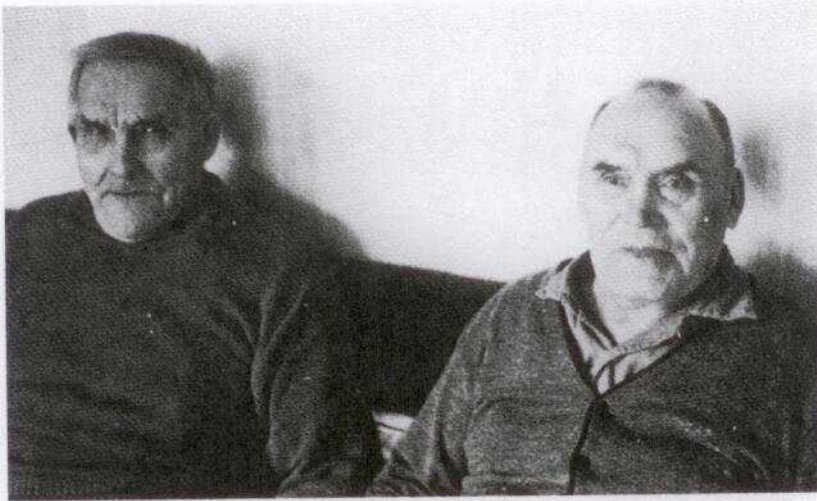
Fridolf Zakrisson berättar slutligen, att varje torpare i byn under goda skördeår kunde ha 3-4 kor. Någon skola har ej funnits i byn, utan barnen har gått i Tjälskolan. Glädjande nog behöver byborna ej fara långa vägar till affären, ty varje vecka kommer en varubuss från Junsele.

De tunga åren i skogen har Fridolf Zakrisson liksom på andra äldre skogsarbetare satt sina spår – reumatism och dåliga ryggar. Han har varit en intresserad medlem i SKKF och säger, att denna förening haft stor betydelse för kronotorparna i landet som motvikt mot arbetsgivarens entydliga handlande. Han liksom hans kolleger av en äldre årgång njuter nu sitt otium efter många och hårda år i skogarna. Gods och guld blev ej deras belöning men väl tungt arbete.

Kronotorparbyn Högtjärn.

Denna by ligger c:a 8 km nordväst om Solberg och är en av de större av de direkta kronotorparbyarna inom Anundsjö socken. Byn är nu helt avfolkad även om den lever upp under några sommarmånader, då en del familjer hyr de kvarvarande gårdarna som sommarbostäder.

Från början av 1920-talet fram till slutet av 1960-talet var det ett sjudande liv på de sju kronotorpen i byn. Här följer en kort beskrivning av de kronotorpare, som verkade å de olika torpen i byn:

Bröderna Helmer och Gunnar Håkansson i Solberg. De två gentlemännen har flyttat från Högtjärn till Solberg.

- 1 Karl Viström, f. 1894, d. 1978, från Stavarn, och hans hustru Anna Lovisa, f. 1896, d. 1980, från Junsele. Familjen flyttade från Degersjö år 1922. År 1952 övertogs torpet av sonen Sven Viström, som flyttade därifrån till Mellansel år 1968. Jordbruket är öde, men alla hus är kvar, och Sven Viström hyr sommarbostad där.
- 2 Håkan Nilsson, f. 1856, d. 1944, och hans hustru Anna Nilsson, f. 1899, d. 1945, vanligen kallad »Håka Nisch mor«. Sonen Helmer Håkansson var skriven för torpet. År 1967 flyttade han och brodern Gunnar Håkansson till Solberg. Torpet är nu öde.
- 3 Oskar Forsberg med hustru, båda är döda. Forsbergs förfäder var värmlänningar. Han efterträddes av brorsonen Manfred Forsberg, som efterträddes av Viktor Viström, vilken dog på 1960-talet. Han var bror till Karl Viström. Torpet är öde, men stugan hyrs ut till sommarbostad.
- 4 Olof Sundelin från Solberg med hustru, båda är döda. Sonen Valfrid Sundelin övertog torpet, men han flyttade till Domsjö år 1968. Husen är kvar och i gott skick, och han har friköpt fastigheten.
- 5 Nils Håkansson och hans hustru var båda från Stavarn, de är döda. De efterträddes av Roland Viström, som flyttat till Mellansel. Han hyr sommarbostad i Högtjärn.
- 6 Axel Håkansson, son till Håkan Nilsson och hans familj flyttade till Moliden. Han har dock friköpt fastigheten.
- 7 Olof Albert Sjödin och hans hustru är båda döda. Kronotorpet

Kronotorparet Lovisa och Karl Viström i Högtjärn på ålderns höst.

övertogs av Sigvard Öberg från Degersjö. Denne har flyttat till Lungvik. Husen är rivna och allt är öde.

Här följer ytterligare några uppgifter om Högtjärn:

Den förste »Stubbrytaren» i byn var Karl Viström. År 1921 var byggnationerna i full gång. Det var en bryggstuga och en ladugård, som först uppfördes. Och i maj månad år 1922 flyttde familjen från Degersjö in i det nya hemmet i Högtjärn. Något provisoriskt var det väl med omålade timmerväggar, men det var dock ett eget hem. Kor hade de med sig från Degersjö, vilka gav mjölk och smör till familjen. På somrarna skedde ett intensivt nyodlingsarbete, och myrtegarerna gav de första åren relativt goda skördar av havre, korn och hö. Mannen fick söka sig skogsarbete i Åsele på vintrarna, då domänverket ej kunde hålla sina torpare med arbete på närmare håll. På våarna gav flottningen en liten biförtjänst. Frun i huset fick under mannens bortovaro i skogen sköta om det mesta hemmavid, hon fick t.o.m. utföra nödslakt.

Något de båda makarna klagar över är den sk. *gästningsplikten* för domänverkets personal. Det förekom ofta, att kronojägaren under sin tjänsteutövning i skogen kunde bo upp till en vecka åt gången hos

Viströms. Som ersättning för hela veckan kunde han lämna 2-3 kronor.

Någon dans på rosor för makarna Viström var det inte, och enligt fru Viströms kontrabok med handlare Håkansson i Degersjö för åren 1921-1928 fick familjen de åren ständigt brottas med penningbekymmer. Mannen var en duktig skogsarbetare, men trots detta kom han i likhet med andra kronotorpare knappast upp till en årsinkomst på 1.000:-kronor.

Några utgifter ur kontraboken belyser förhållandet:

År 1921 var utgifterna kronor 300:45 med en skuld på kronor 135:45. Största utgifterna var för 12000 spånspik för 30:- kronor, 5.500 tretumsspik 40:- kronor 3.000 fyrtumsspik 31:20, 1 fjärding strömming 13:50, 600 kg kalk 60:-, 5 kg kaffe 12:50, 1 kg snus 5:-, 1 läderputa till hästen 24:50, därtill mindre kvantiteter av bl.a. sill, vetemjöl, socker o.d. Det var försiktiga affärer!

Och i fortsättningen var det samma sparsamma handel, men ändå ökade skulderna hos handlaren år från år, trots att regelbundna avbetalningar gjordes. Havre till hästen och utsäde drog betydande belopp och handlaren debiterade årligen ränta på skulden med 7%. Och när kontraboken slutade med 1928 års utgång var skulden till handlaren över 1.000:- kronor. Men barnen växte upp, och när torpet överlämnades till sonen var föräldrarna skuldfria.

Ytterligare några prisexempel från år 1925:

Havre 19:- kronor per säck,	snus 5:- kr per kg,
kaffe 3:-25 kronor per kg,	bruna bönor 1:- kr per kg,
toppsocker 1:- kr. per kg,	ärter 60 öre per kg,
sirap 1:- kr. per liter,	vetemjöl 46:- kr per 100 kg,
fläsk 2:10 per kg,	salt 25 öre per kg,
risgryn 65 öre per kg,	kornmjöl 41:50 kr per 100 kg.

På torpet hade makarna odlat upp fyra hektar, mest myrjord, som födde 1 häst, 4 kor och ungdjur. Sedan deras son Sven Viström övertagit kronotorpet, fick de flytta in i en lägenhet på övre våningen, och där trivdes de, till dess de i likhet med övriga kronotorpare nödgades flytta in i en pensionärlägenhet i Solberg. Men ständigt längtade de tillbaka till sitt torp i Högtjärn, där de slitit och strävat under många år utan att på minsta sätt ha blivit uppskattade av markägaren – domänverket.

Övriga kronotorpare (de sk. »stubbrytarna») hade i stort sett samma utgångsläge och samma erfarenheter av hårt skogs- och odlingsarbete. Dit hör t.ex. bröderna Helmer och Gunnar Håkansson i Solberg, vilka även fick lämna sitt kronotorp i Högtjärn år 1967. Dessa gentlemän mellan 75 och 80 år har en hel del att berätta om de gångna åren. Familjen hade ett hemman i Innertällmo, där fadern Håkan Nilsson var född. Modern Anna Nilsson var född i Knäsjö. På vissa underliga vägar gick hemmanet ur familjens ägo, varför de flyttade till ett litet torp i

